

Z Aten do Wrocławia. O Eduardzie Schaubercie (1804–1860) i jego kolekcji starożytności

Podczas wojny narodowowyzwoleńczej w Grecji w latach 1821–1832 zaobserwowano znaczny napływ cudzoziemców na południowy kraniec Półwyspu Bałkańskiego. Wśród przybyszów dominowali Europejczycy, którzy na fali romantycznych idei pragnęli wesprzeć Greków walczących o wyzwolenie spod jarzma tureckiego. Najsłynniejszym bohaterem–cudzoziemcem był lord Byron (1788–1824), ale jego śladami podążyli także inni, m.in. niemiecki architekt Eduard Schaubert (1804–1860), który później odegrał znaczącą rolę w odbudowie kraju po zniszczeniach wojennych. Schaubert do historii przeszedł jako twórca planu nowej stolicy – Aten, ale jego wiedza, umiejętności i zainteresowania, poza urbanistyką, obejmowały wiele innych dziedzin. Był architektem, planistą, konserwatorem zabytków i jednym z pierwszych kolekcjonerów dzieł sztuki antycznej w Atenach. Brał udział w wykopaliskach archeologicznych na terenie Grecji, prowadził badania nad polichromią antyczną, przyczynił się również do popularyzacji sztuki antycznej w Prusach. Po 20 latach wrócił do Wrocławia z prywatną kolekcją, która po jego śmierci trafiła do zbiorów Królewskiego Muzeum Sztuki i Starożytności (Königliches Museum für Kunst und Altertümer), przemianowanego w 1862 roku na Muzeum Archeologiczne przy Królewskim Uniwersytecie we Wrocławiu (Archäologisches Museum an der Königl. Universität Breslau) (il. 1)¹.

Począwszy od końca XIX wieku powstało kilka opracowań poświęconych osobie Eduarda Schauberta. Znane fakty z jego życia i opis dokonań składają się na spójny obraz². Sytuacja wygląda inaczej w przypadku próby opisanie stworzonej przez niego kolekcji, ponieważ zbiór uległ rozproszoniu po II wojnie światowej. Jedyne przedwojenne spisy zostały opublikowane w 1861 i 1877 roku przy okazji opracowania przez Augusta Rossbacha kolekcji odlewów gipsowych, będących w posiadaniu muzeum przy Uniwersytecie we Wrocławiu³. Pierwsze

¹ Więcej o zbiorach tego muzeum – zob. Urszula Bończuk-Dawidziuk, Magdalena Palica, *Zbiory dzieł sztuki [w:] Księga Pamiątkowa Jubileuszu 200-lecia utworzenia Państwowego Uniwersytetu we Wrocławiu*, red. Jan Harasimowicz, t. 2, *Universitas litterarum Wratislaviensis 1811–1945*, Wrocław 2013, s. 528–545.

² Za najważniejsze należy uznać: Friedrich Koepp, *Eduard Schauberts Handschriftlicher Nachlass*, „Archäologischer Anzeiger” 1890, s. 129–148; Richard Foerster, *Ein schlesischer Architekt im Lande der Hellenen*, „Schlesien” 1908/1909, Nr. 2, s. 139–145; Alexander Papageorgiou-Venetas, *Eduard Schaubert 1804–1860. Der städtebauliche Nachlass zur Planung der Städte Athen und Piräus*, Mannheim–Möhrnesee 2001; Urszula Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert (1804–1860) [w:] „Schlesische Lebensbilder”*, Bd. 2, hrsg. von Joachim Bahlcke, Insingen 2012, s. 323–332.

³ August Rossbach, *Verzeichniss der Gypsabgüsse und Originalien antiker Bildwerke im Königl. Museum für Kunst und Alterthum an der Universität Breslau*, Breslau 1861, s. 38–48; idem, *Das Archäologische Museum an der Universität zu Breslau*, Breslau 1877, s. 114–128.

il. 1 | fig. 1

Widok na Wyspę Piaskową we Wrocławiu z lotu ptaka (na pierwszym planie kościół NMP i dawny klasztor kanoników regularnych św. Augustyna z nieistniejącym dzisiaj skrzydłem ogrodowym mieszczącym dawniej muzeum przy Uniwersytecie we Wrocławiu), Wrocław (wydawca: Ewald Seidel), 1931–1945, Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego
 | Aerial view of Wrocław's Sand Island (in the foreground the Church of St. Mary and the former monastery of the Canons Regular of St. Augustine with a now-nonexistent garden wing that used to house the Wrocław University Museum), Wrocław (publisher: Ewald Seidel), 1931–45, Wrocław University Museum

fot. | photo Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego

powojenne badania kolekcji Schauberta zostały podjęte dopiero w 2010 roku, gdy wśród zasobów dydaktycznych Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego (dalej UWrocław) autorka niniejszego artykułu zidentyfikowała pierwszych osiem elementów architektonicznych pochodzących z tego zbioru⁴. Identyfikację umożliwiły opisy zawarte w katalogach Rossbacha, które obok materiału i cech charakterystycznych danego obiektu (np. wiodący motyw dekoracji, uszkodzenia), obejmują niekiedy także jego rozmiar. Te jedyne znane dzisiaj inwentarze zostały następnie wykorzystane przy poszukiwaniu kolejnych fragmentów kolekcji. Znaczącą jej część (20 sztuk) udało się odnaleźć w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie (dalej MNW), dzięki pomocy prof. Witolda Dobrowolskiego (1939–2019), ówczesnego kuratora zbiorów sztuki starożytnej⁵. Wyniki tych ustaleń zostały przedstawione podczas konferencji naukowej w 2011 roku⁶. W tym samym roku MNW użyczyło część zbioru

⁴ Uniwersytet Wrocławski, nr. inw.: UW-12, UW-14, UWrocław-78-VIIj-5-1, UWrocław-78-VIIj-5-2, UWrocław-78-VIIj-5-4, UWrocław-78-VIIj-5-5, UWrocław-78-VIIj-6, UWrocław-78-VIIj-7-1. Do badań nad tym tematem zainspirował mnie szwajcarski historyk sztuki dr Marc Fehlmann, któremu dziękuję za szereg wskazówek przy poszukiwaniu materiałów porównawczych. Informacja o identyfikacji ww. zabytków ukazała się w 2012 i 2015: U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 329–330; Urszula Bończuk-Dawidziuk, Magdalena Palica, *Kolekcja zabytków starożytnych architekta Eduarda Schauberta (1804–1860) ze zbiorów dawnego wrocławskiego muzeum uniwersyteckiego* [w:] *Księga Pamiątkowa Jubileuszu 200-lecia utworzenia Państwowego Uniwersytetu we Wrocławiu*, red. Jan Harasimowicz, t. 4, *Uniwersytet Wrocławski w kulturze europejskiej XIX i XX wieku. Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej*, Wrocław 4–7 października 2011 r., red. Jan Harasimowicz, Wrocław 2015, s. 234.

⁵ Było to pięć naczyń (nr. inw.: 198057 MNW, 198058 MNW, 198069 MNW, 198104 MNW, 198927 MNW), terakotowy relief (nr. inw. 198236 MNW) oraz 14 odlewów brązowych (nr. inw. 198282 MNW, 198283 MNW, 198287 MNW, 198294 MNW, 198308 MNW, 198309 MNW, 198310 MNW, 198311 MNW, 198315 MNW, 198347 MNW, 198354 MNW, 198355 MNW, 198356 MNW, 198364 MNW).

⁶ U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 231–238.

Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego⁷ na wystawę czasową z okazji jubileuszu 200-lecia utworzenia państwowego Uniwersytetu we Wrocławiu. W 2013 roku dla elementów architektonicznych z dawnej kolekcji Schauberta została zaaranżowana odrębna gablota na ekspozycji stałej w sali im. Romana Longchamps de Bériera w Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego. W 2015 roku Agata Kubala opublikowała artykuł anonsujący rozpoczęcie badań nad kolekcją antyczną Schauberta⁸, zaś w 2019 roku opublikowała książkę na ten temat⁹ – zawiera ona analizę stylistyczną i porównawczą zidentyfikowanych wcześniej przez autorkę niniejszego tekstu 28 zabytków, wraz z kolejnymi 25, zidentyfikowanymi przez autorkę książki¹⁰, a także charakterystykę całego zbioru na tle ogólnoeuropejskich trendów w XIX-wiecznym kolekcjonerstwie. Niniejszy artykuł stanowi podsumowanie moich dotychczasowych badań nad życiorysem i historią kolekcji Eduarda Schauberta, przede wszystkim jednak jest pierwszą publikacją zidentyfikowanych ostatnio jedenastu zabytków w zbiorach MNW¹¹.

Eduard Schaubert urodził się 27 lipca 1804 roku we Wrocławiu jako szóste dziecko Carla Jacoba (1755–1816) i Constanze Therese (1767–1835)¹². Ojciec handlował tkaninami, a dziadkowie od strony matki byli właścicielami ziemskimi w powiecie trzebnickim: w Strzeszowie i Obornikach Śląskich¹³. Rok po śmierci ojca, wraz z dwoma braćmi, rozpoczął naukę w tercjum w Gimnazjum św. Elżbiety. Po pięciu latach nauki wyraziście ujawniły się jego talenty: świadectwo szkolne z czerwca 1822 roku mówiło o zdolnościach matematycznych, a także pewnych osiągnięciach w grece, co rzutowało na jego przyszły zawód. W 1825 roku Schaubert rozpoczął studia w Królewskiej Akademii Budowlanej (Königliche Bauakademie) w Berlinie; od 1827 figurował w tamtejszym Związku Architektów (Architektenverein), a zatem zaliczył już pierwszy egzamin zawodowy i nosił tytuł *Königlicher Bauführer*. Wiadomo, że podczas nauki w akademii kształcił się pod kierunkiem Karla Friedricha Schinkla (1781–1841), a także Wilhelma Stiera (1799–1856). Po zdaniu egzaminów w 1829 roku wyjechał przez Monachium i Wiedeń do Italii w towarzystwie Stamatiosa Kleanthesa (1802–1862), kolegi ze studiów,

⁷ Wystawa jubileuszowa „Uniwersytet Wrocławski 1811–2011”. Przewodnik, red. Urszula Bończuk-Dawidziuk, Wrocław 2011; zob. też: Witold Dobrowolski, *Figurka Trytona z kolekcji Schauberta z dawnych zbiorów Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego* [w:] *Wykłady towarzyszące wystawie jubileuszowej „Uniwersytet Wrocławski 1811–2011”*, red. Urszula Bończuk-Dawidziuk, Wrocław 2013, s. 65–82. Skarby Uniwersyteckich Kolekcji, t. 1.

⁸ Agata Kubala, *Eduard Schaubert's Collection of Greek, Etruscan and Roman Antiques at the National Museum in Warsaw and the University Museum in Wrocław*, „Athens Journal of History”, October 2015, vol. 1, no. 4, s. 289–307.

⁹ Zob. eadem, *Filhellenizm a rodząca się nowoczesność. Kolekcja starożytności Eduarda Schauberta w świetle zachodzących zmian*, Kraków–Wrocław 2019.

¹⁰ Są to następujące zabytki ze zbiorów MNW: aryballosy (nr. inw.: 198023 MNW, 198026 MNW, 198027 MNW, 198028 MNW, 198031 MNW), lekyty (nr. inw.: 198044 MNW, 198065 MNW, 198066 MNW, 198067 MNW), relief (nr. inw. 198237 MNW) i UW: czerpak (nr. inw. UW-39), plinta (nr. inw. UW-45), fragmenty detali architektonicznych (nr. inw.: UW-10, UW-11, UW-13, UW-15, UW-17, UW-18, UW-19, UW-78-VIIj-7-2, UW-78-VIIj-7-3), kyliks, pokrywka lekanis i dwa fragmenty naczyń (brak nr. inw.).

¹¹ Są to następujące nr. inw.: 198154 MNW (figurka Ledy), 198242 MNW (maska tragiczna), 198168 MNW (figurka małpy), 198244 MNW (lalka), 198345 MNW (główna w czapce), 198363 MNW (okucie zamka z figurką lwa), 198321 MNW (głowa barana), 198382 MNW i 198383 (odważniki), 198385 MNW (pocisk), 198273 MNW (pieczęć z popiersiem Ateny). Te najnowsze ustalenia były możliwe dzięki pomocy dr hab. Ewy Manikowskiej, której pragnę w tym miejscu podziękować.

¹² Dziękuję Christiane Groscurth, z domu Schaubert, córce ostatniego właściciela Obornik Śląskich, za pokazanie wpisu do parafialnej księgi narodzin.

¹³ Para pobrała się 20 czerwca 1787, a przygotowany z tej okazji wierszowany utwór został wydany w drukarni uniwersyteckiej we Wrocławiu – zob. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Oddział Starych Druków, sygn. 549128.

pochodzącego z Grecji. W Rzymie architekci poznali generała Carla Wilhelma von Heidecka (1788–1861), który dał im list polecający do prezydenta nowo powstałego państwa greckiego, hrabiego Ioannisa Kapodistriasa (1776–1831). W marcu 1830 roku Schaubert i Kleanthes przyjechali do Grecji. W Eginie, ówczesnej stolicy, zostali zatrudnieni przez Kapodistriasa jako architekci: wykonywali plany miast, projektowali budynki użyteczności publicznej: domy towarowe i szpitale w Eginie i Nauplii (ob. Nafplio), budynek szkolny w Vostitzii (ob. Egio), wykonali też plan tego miasta. Kapodistrias powierzył obu architektom jeszcze jedną funkcję: nauczania rzemiosła budowlanego w sierocińcu w Eginie.

Po śmierci Kapodistriasa w październiku 1831 roku przyjaciele przenieśli się do Aten, w których mieszkało wówczas niewielu cudzoziemców. Miasto legło w gruzach podczas wojny wyzwoleńczej, zaledwie kilkadziesiąt domów pozostało nienaruszonych. Pod wpływem widoku ogromu zniszczeń młodzi architekci już w listopadzie 1831 roku z własnej inicjatywy przystąpili do tworzenia planu archeologicznego Aten, a następnie nowego rozplanowania urbanistycznego miasta, które wkrótce – bo już w 1834 roku – miało stać się stolicą państwa. Zakupili zrujnowany dom na północnym stoku Akropolu, odbudowali go i utworzyli pracownię architektoniczną. Wnętrze udekorowali odlewami gipsowymi, obrazami i fragmentami dekoracji antycznych, które – według Schauberta – leżały w tym czasie często na ulicach i były ogólnodostępne¹⁴. Utrzymywali się dzięki zleceniom, m.in. od austriackiego konsula w Atenach Georga Christiana Gropiusa (1781–1854) czy angielskiego admirała Pulteney’a Malcolma (1768–1838). Dla tego drugiego zaprojektowali siedzibę wiejską położoną we wsi Patissia, na północ od Aten.

Oficjalne zamówienie na wykonanie planu Aten Schaubert i Kleanthes otrzymali dopiero jesienią 1832 roku, gdy bawarski książę Otton I Wittelsbach (1815–1867), syn króla Ludwika I Bawarskiego, został wybrany na króla Grecji, a młodych architektów mianował naczelnymi architektami i dyrektorami Zarządu Budownictwa Cywilnego w Atenach. Plan został zaakceptowany latem 1833 roku przez króla, ale zastrzeżenia doń wysunęła rada miejska i właściciele ziemscy. W tej sytuacji poproszono o konsultację Leo von Klenzego (1784–1864), nadwornego architekta Ludwika I Bawarskiego. Uznał on, że realizacja planu jest zbyt kosztowna. W obliczu narastającego sporu Schaubert i Kleanthes, na znak protestu, złożyli rezygnację z zajmowanych stanowisk. Ostatecznie we wrześniu 1834 roku król zatwierdził jednak ich plan, uwzględniając niektóre poprawki wprowadzone przez von Klenzego. W styczniu 1835 roku Schauberta zatrudniono ponownie; przyjaciele stworzyli wspólnie jeszcze plan Pireusu, a samodzielnym dziełem Schauberta było rozplanowanie urbanistyczne Eretrii (1834).

Od początku swojego pobytu w Grecji Schaubert dużo podróżował. Odwiedzając starożytne miasta (m.in. Teby, Astros, Thorikos, Sparta, Tiryns, Eretria na Eubei), dokumentował stan zachowania ich najstarszej tkanki architektonicznej czy urbanistycznej. Wyprawy te przynosiły też zazwyczaj interesujące odkrycia. Wiosną 1832 roku znalazł w Pireusie pierwszą stelę nagrobną z malowanymi przedstawieniami figuralnymi zamiast inskrypcji, którą przeniesiono do zabezpieczonej świątyni Aresa. Z wyprawy do Sunionu i Maratonu w listopadzie 1832 roku, w towarzystwie niemieckich archeologów Ludwiga Rossa (1806–1859) i Petera Wilhelma Forchhammera (1801–1894), przywiózł brązowe i kamienne groty strzał „z pół Maratonu”, które trafiły do jego własnej kolekcji. Znalezienie lub zakup starożytności na terenie Grecji, a następnie ich wywóz poza terytorium kraju był w XIX wieku legalny¹⁵. Tak postępowało

¹⁴ Z listu Eduarda Schauberta do przyjaciół w Berlinie, Ateny, styczeń 1832. Zob. A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 423–424.

¹⁵ Więcej na ten temat – zob. A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., rozdział 2.

wielu amatorów starożytności, a także badaczy, wśród nich archeologów, którzy swoją romantyczną pasję do artefaktów łączyli z nauką. Środowisko, z którego wywodził się Schaubert, czuło się predestynowane do tego typu praktyk, z uwagi na posiadaną wiedzę na temat wartości kulturowej greckich zabytków archeologicznych i pragnienie zabezpieczenia ich przed zniszczeniem. Szeroka dostępność obiektów sprzyjała tworzeniu jeszcze nie tak licznych wówczas kolekcji. Schaubert należał do pierwszych kolekcjonerów artefaktów antycznych w Atenach, obok wspomnianego Georga Christiana Gropiusa, szkockiego historyka George'a Finlay'a (1799–1875) i kilku Ateńczyków, którzy posiadali małe zbiory marmurowych fragmentów architektonicznych i rzeźbiarskich. Zdaniem Ludwiga Rossa, w tym gronie to właśnie Schaubert posiadał najbardziej wartościowe obiekty, m.in. marmurowy tors męski z Melos i kilka sztuk starożytnych inskrypcji. Te ostatnie trafiły do publicznego muzeum w Eginie (założonego jeszcze w 1829 roku przez Kapodistriasa), a następnie do Narodowego Muzeum Archeologicznego w Atenach.

W styczniu 1835 roku Schaubert został dyrektorem budowlanym w Królestwie Grecji i doradcą ministra w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. Jednym z jego pierwszych przedsięwzięć na nowym stanowisku było zabezpieczenie Hefajstejonu (wówczas zwanego świątynią Tezeusza) poprzez przykrycie budynku nowym dachem. Dołączył też do prac przy wykopaliskach i restauracji Akropolu, trwających od 31 grudnia 1834 roku. Gdy okupanci tureccy opuścili Partenon, zdecydowano o zlikwidowaniu istniejącego tam meczetu. Schaubert przystąpił wówczas do analizy tkanki architektonicznej budynku w celu określenia jego historii, a dokonane przez niego rozróżnienie warstw antycznych od bizantyjskich zostało uznane za odkrycie i opublikowane w periodyku „Kunstblatt” (1843)¹⁶. W marcu 1835 roku zaproponował oczyszczenie rzeźb znajdujących się na Akropolu i wykonanie ich odlewów gipsowych. Trzy lata później powołano w tym celu komisję, w której obok Schauberta zasiadał duński architekt Christian Hansen (1803–1883) i szwajcarski rzeźbiarz Heinrich Max Imhof (1795–1869). Od grudnia 1835 roku Schaubert brał udział w trwającej do maja 1836 odbudowie świątyni Nike na Akropolu wraz z Rossem i Hansenem. W wyniku ich współpracy ukazała się książka (1839) poświęcona prowadzonym wykopaliskom i rekonstrukcji budowli¹⁷.

Oprócz prac archeologicznych i konserwatorskich Schaubert równocześnie projektował. Wzniósł odwach przy wejściu na Akropol (1834), wykorzystując marmur z budowli antycznych, by nowy budynek współgrał ze starożytnymi ruinami. W 1841 roku rozrysował istniejący do dziś w Atenach pomnik zmarłego przedwcześnie filologa starożytnego Karla Otfrieda Müllera (1797–1840). W marcu 1842 roku przedłożył własny projekt głównego (i największego) kościoła w Atenach: grecko-ortodoksyjnej katedry p.w. Zwiastowania Marii, którą w 1862 roku ukończył Theophilus Hansen (1813–1891).

Jako urzędnik ministerialny Schaubert wiele podróżował po Grecji, a zabytki pozyskane podczas wypraw przekazywał do zbiorów muzeum w Eginie. We wrześniu 1835 roku, podczas wykopalisk na Thirze (dzisiaj Santoryn), wraz z Rossem natrafili na zbiór ponad 100 dobrze zachowanych waz greckich, a także liczne przedmioty z brązu odnalezione w dwuosobowym grobowcu. Z wyspy przywiózł ponadto archaiczny posąg Apolla i bazaltowy blok ze starożytną inskrypcją.

¹⁶ *Nachrichten vom December. Alterthümer*, „Kunstblatt”, Nr. 12 (9 lutego 1843), s. 51–52.

¹⁷ Zob. Ludwig Ross, Eduard Schaubert, Christian Hansen, *Die Akropolis von Athen nach den neuesten Ausgrabungen*, Berlin 1839.

Po ośmiu latach Schaubert został zwolniony z piastowanej funkcji w wyniku przemian społeczno-politycznych po rebelii z 3 września 1843 roku przeciw absolutystycznym rządóm Ottona I. Na skutek protestów społecznych wprowadzono wówczas w Grecji monarchię konstytucyjną, a z wysokich stanowisk w służbie państwowej usunięto cudzoziemców. Schaubert zdecydował o pozostaniu w Grecji i od 1845 roku na zlecenie Muzeów Królewskich w Berlinie (Königliche Museen zu Berlin) wykonywał gipsowe odlewy antycznych rzeźb i inskrypcji m.in. z Akropolu i Agory ateńskiej. Za pośrednictwem architekta do Berlina trafiły kopie Thesejonu, zachodniego fryzu Partenonu i odlewy wschodniego i zachodniego fryzu Hefajstejonu. Dzięki jego przesyłkom w Sali Greckiej Neues Museum w Berlinie stworzono kopię portyku z kariatydami Erechtejonu. Do kraju przysyłał także oryginały, pozyskiwane podczas podróży po Grecji w poszukiwaniu artefaktów archeologicznych (m.in. złote ozdoby). Do zachowanych do dzisiaj należą przekazane w 1849 roku przez Schauberta do zbiorów muzeów berlińskich dwa zabytki brązowe z archipelagu Cyklad: strigilis znaleziony na wyspie Kythnos i hellenistyczna lampa z pokrywką w kształcie muszli pochodząca z Andros lub Folegandros.

Podczas podróży Schaubert skrupulatnie wykonywał prace dokumentacyjne, m.in. rysunki budynków i ich plany, szkice detali architektonicznych i rzeźb, odpisy inskrypcji. Na zlecenie pruskiego rządu organizował wykopaliska archeologiczne, w wyniku których na przełomie roku 1845 i 1846 odkryto nagrobek Koroibosa z Elidy, pierwszego zwycięzcy w Olimpii. W 1847 roku odbył długą podróż przez Poros i Troizen do Karystos, odwiedził Styre, Geraistos, Kyme, Eubę, Skiathos, Skopelos i Skyros. W tym samym roku odbył krótką podróż do Salamis i Megary, a pod koniec 1847 do Syry, dalej do Naxos, Paros, Antiparos, Pholegandros. Z tej podróży przywiózł 29 inskrypcji, które przekazał do muzeów berlińskich. Latem 1848 roku wybrał się jeszcze w podróż do Beocji, z której przywiózł kolejne odpisy inskrypcji.

Kolejnym obszarem zainteresowań Schauberta była antyczna polichromia; w opracowaniu z 1839 roku opublikował relację z analizy kolorystyki Hefajstejonu i budynków na Akropolu¹⁸. Jego zdaniem starożytni Grecy z reguły pozostawiali biały marmur w architekturze, a malowali tylko wybrane elementy w dekoracji architrawu, używając zwłaszcza błękitu i czerwieni, ale także kolorów zielonego, brązowo-czerwonego, żółtego. Te zainteresowania Schauberta odzwierciedlają fragmenty jego kolekcji: detale architektoniczne ze śladami warstw malarskich (zachowane w zbiorach UW r) (il. 2) i pudełko z resztkami polichromii (zaginione).

Pracując doraźnie na zlecenie Muzeów Królewskich w Berlinie, Schaubert wymieniał regularnie korespondencję z dyrektorem placówki Ignazem von Olfersem (1798–1872). Wynika z niej, że zabiegał (bezsukutecznie) o stałą posadę. W 1850 roku wrócił do Wrocławia, gdzie zajmował się projektowaniem (m.in. kilka budynków gospodarczych, pałac, willa, założenia ogrodowe). W ostatnich latach życia poświęcił się studiom klasycznym i porządkowaniu swojej kolekcji. Zmarł 30 marca 1860 roku.

Po bezpotomnej śmierci Eduarda Schauberta jego spuścizna trafiła częściowo jako dar, częściowo drogą zakupu, do zbiorów muzeum przy Uniwersytecie we Wrocławiu, mieszczącym się w nieistniejącym już dzisiaj skrzydle ogrodowym gmachu dawnej Biblioteki Uniwersyteckiej na Piasku (il. 1). Przekazem z dnia 13 lipca 1861 roku zajął się krewny zmarłego architekta, ziemianin, królewski radca prawny i landrat Carl Friedrich Gustav von Schaubert (1801–1876). Dwa miesiące później (14 września) przekaz opatrzone klauzulą o zachowaniu niepodzielności i odrębności kolekcji.

¹⁸ Zob. *ibidem*.

il. 2 | fig. 2

Narożny fragment
gzymsu dekorowanego
motywem meandra
swastykowego,
Ateny (?) (Grecja),
V w. p.n.e. (?), Uniwersytet
Wrocławski | Cornice
return decorated with
a swastika meander,
Athens (?) (Greece),
5th c. BC (?), University
of Wrocław

fot. | photo Wojciech Małkiewicz

Przy przejmowaniu kolekcji stwierdzono, że wykaz zabytków oraz dane na temat miejsca ich odkrycia nie zachowały się. Pewna liczba obiektów uległa częściowemu zniszczeniu i była zestawiana z istniejących fragmentów. Większość znalezisk archeologicznych pochodziła z Grecji, nieliczne zaś zostały nabyte w Italii. Bratanek kolekcjonera Otto Adolph Wilhelm Schaubert poinformował ówczesnego dyrektora muzeum uniwersyteckiego Augusta Rossbacha (1823–1898), że jego stryj podczas podróży powrotnej do ojczyzny zatrzymał się we Włoszech i stamtąd także przywiózł zabytki. Zdaniem Rossbacha niektóre naczynia i fabryczne pieczęci rzymskie potwierdzały tę informację.

Kolekcja składała się z około 330 obiektów i 1437 monet greckich, rzymskich i bizantyjskich. Ponadto zbiór obejmował 7 odlewów gipsowych rzeźb i reliefów, 10 odlewów monet i „pewną liczbę” odlewów pieczęci. Do muzeum uniwersyteckiego trafiło także siedem teczek z dokumentami służbowymi, wśród nich wielki plan Aten, rysunki i akwarele greckiej architektury, rzeźby i ceramiki, a także plany wykopalisk archeologicznych. Wrocławscy muzealnicy, a w szczególności dyrektor Rossbach, zadbali o upamiętnienie Schauberta poprzez odpowiedni sposób prezentacji zabytków. Zgodnie z życzeniem potomków architekta, w muzeum wydzielono odrębną salę na ekspozycję jego spuścizny. Oryginały wraz z większością odlewów gipsowych zaprezentowano w sali nr 7 muzeum (był to wyjątek, bowiem wszystkie inne gipsowe kopie eksponowano oddzielnie). W szafach gabinetu numizmatycznego znajdowały się także dokumenty rękopiśmienne Schauberta oraz jego słynny plan Aten. W kolejnych gablotach prezentowano liczne reliefy wotywnie i stele nagrobne. Istotną częścią zbioru Schauberta były wazy greckie i duża grupa fragmentów architektonicznych, w tym niewielkie części pochodzące z fryzu partenońskiego (np. palmeta) oraz innych budowli ateńskich m. in. kapitel ze słynnego choregicznego pomnika Lizykratesa.

il. 3 | fig. 3

Antefiks palmetowy
zdobiony głową
Ateny, Ateny (Grecja),
III w. n.e. (?), Uniwersytet
Wrocławski | Palmette
antefix decorated with
the head of Athena,
Athens (Greece),
3rd c. AD (?), University
of Wrocław

fol. I photo Wojciech
Małkiewicz

il. 4 | fig. 4

Fragment antefiksu
palmetowego
zdobionego głową
Gorgony, Ateny (?)
(Grecja), okres
Hadriana (?),
Uniwersytet Wrocławski
| Fragment of
a palmette antefix
decorated with
the head of a Gorgon,
Athens (?) (Greece),
Hadrian period (?),
University of Wrocław

fol. I photo Wojciech
Małkiewicz

W kontekście zainteresowań Schauberta polichromią antyczną do najciekawszych obiektów w jego kolekcji należało właśnie 27 elementów architektonicznych z częściowo zachowaną oryginalną polichromią (cegły, elementy fryzów, terakotowe antefiksy), a także pudełko z resztkami polichromii z Partenonu, Hefajstejonu i Propylejów¹⁹. Jedyne część fragmentów architektonicznych zachowała się do dzisiaj w zbiorach UW. Są to: antefiks z motywem palmety i głową Ateny (il. 3)²⁰; antefiks z motywem palmety i głową Gorgony (il. 4)²¹; antefiks z zachowanymi resztkami polichromii²²; antefiks i dwa fragmenty antefiksów (prawdopodobnie z fontanny Enneakrounosa-Kallirrhoe na agorze ateńskiej) ze śladami warstw malarskich²³; narożna część gzymsu dekorowana meandrem swastykowym (podwójnym)

¹⁹ A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 39-40, poz. 1-23; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 115-116, poz. 1-23.

²⁰ Ateny, III w. n.e. (?), terakota, 26,5 × 18 × 14 cm, UW, nr inw. UW-78-VIIj-5-4, u dołu napis ΜΙΚΙΩΝ. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 39, poz. 3; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 115, poz. 3 (zdaje się, że Rossbach pomylił się, podając przy poz. 2 inskrypcję ΜΙΚΙΩΝ, ponieważ jest ona widoczna właśnie na zabytku opisanym pod poz. 3); U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 234; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 329 i nn., kat. nr 48.

²¹ Ateny (?), okres Hadriana (?), terakota, 24,5 × 21 × 23 cm, UW, nr inw. UW-78-VIIj-5-5. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 39, poz. 4; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 115, poz. 5. W przedwojennym muzeum przy Uniwersytecie we Wrocławiu zabytek służył podczas zajęć dydaktycznych jako przykład stylu korynckiego. Zob. U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 234; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 331 i nn., kat. nr 46.

²² Ateny (Akropol), terakota, poł. III w. n.e. (?), 22 × 19 × 13 cm, UW, nr inw. UW-78-VIIj-5-2. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 39, poz. 5; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 115, poz. 6; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 329; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 325 i nn., kat. nr 47.

²³ Terakota i gips (uzupełnienie), odpowiednio: 17,5 × 19,5 × 15 cm, UW, nr inw. UW-78-VIIj-5-1; 17 × 13 × 7 cm, nr inw. UW-12; 24,5 × 19 × 9 cm (antefiks); 11 × 9 × 3 cm (fragment), nr inw. UW-14. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 39, poz. 1, 7 oraz 2; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 115, poz. 1, 8 oraz 2 (Rossbach zapewne

i motywem palmety (il. 2)²⁴; rzygacz w kształcie głowy lwa z zachowanym fragmentem simy (il. 5)²⁵; fragment detalu architektonicznego zdobiony kimationem lesbijskim i motywem lauru (il. 6)²⁶; fragment simy²⁷; fragment simy dekorowany palmetą i wolutami²⁸; trzy fragmenty detali architektonicznych²⁹.

pomylił się, wpisując inskrypcję *MIKION*, która widnieje na antefiksie z głową Ateny – poz. 3). Nie wiadomo, w jakich okolicznościach antefiks został uzupełniony gipsem, mimo zachowanego jego dolnego narożnika, na którym widnieje ta sama sygnatura: „UW-14”. Zob. U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 234; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 319–322, kat. nr 41, 50, 51.

²⁴ Terakota, Ateny (?), V w. p.n.e. (?), 17 × 23 × 16 cm, UW r, nr inw. UW r-78-VIIj-6. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 39, poz. 20; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 116, poz. 19; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 234; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 334 i nn., kat. nr 37.

²⁵ Terakota, Ateny/Attyka, koniec IV – początek III w. p.n.e., 14 × 30 × 13 cm, UW r, nr inw. UW r-78-VIIj-7-1. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 39, poz. 9 („wahrscheinlich von einem kleinem Heroon”); idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 115, poz. 9; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 234; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 313 i nn., kat. nr 42.

²⁶ Wapień, Ateny, V w. p.n.e., 10 × 8 × 6 cm, UW r, nr inw. UW-11. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 39, poz. 17; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 116, poz. 17; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 336 i nn., kat. nr 38.

²⁷ Ateny, okres hellenistyczny (?), 12 × 15 × 8 cm, UW r, nr inw. UW r-78-VIIj-7-2. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 39, poz. 11; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 115, poz. 11; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 336–337, kat. nr 43, il. 46.

²⁸ Ateny (Akropol), poł. V w. p.n.e., 12 × 11,5 × 7 cm, UW r, nr inw. UW-15. Ten fragment nie widnieje w katalogach Rossbacha, ale według A. Kubali musiał pochodzić z kolekcji Schauberta, ponieważ został przedstawiony na rysunku Christiana Hansena z 1836 – zob. A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 335–336, nr kat. 36, il. 39.

²⁹ Ateny, VI i V w. p.n.e., UW r, nr inw.: UW-13, UW-18, UW-19. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 39, poz. 16, 18 (?) i 15; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 116, poz. 16, 18 (?) i 15; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 336–337, kat. nr 39, 34 i 35. Kubala wiąże z kolekcją Schauberta jeszcze trzy kolejne fragmenty detali

il. 5 | fig. 5

Rzygacz w formie lwiej głowy z fragmentem przyległej simy, Ateny/Attyka (Grecja), koniec IV – początek III w. p.n.e., Uniwersytet Wrocławski | Lion-headed gargoyle with a fragment of adjoining sima, Athens/Attica (Greece), end 4th – beginning 3rd c. BC, University of Wrocław

foto: Wojciech Małkiewicz

il. 6 | fig. 6

Fragment detalu architektonicznego dekorowanego motywem kimationu lesbijskiego, Ateny, V w. p.n.e., Uniwersytet Wrocławski | Fragment of an architectural detail decorated with a Lesbian kimation, Athens, 5th c. BC, University of Wrocław

foto: Wojciech Małkiewicz

il. 7 | fig. 7

Czerpak mykeński,
Peloponez (?)
(Grecja), okres
późnohelladzki III,
Uniwersytet
Wrocławski
| Mycenaean scoop,
Peloponnese (?)
(Greece), Late Helladic
III period, University
of Wrocław

fot. I photo Wojciech
Małkiewicz

il. 8 | fig. 8

Aryballos kulisty
czarnofiguralny,
Korynt (?)
(Grecja), odkryty
w Teumessus (Beocja),
580–550 r. p.n.e.,
Muzeum Narodowe
w Warszawie
| Spherical black-
figure aryballos,
Corinth (?) (Greece),
discovered at
Teumessus (Boeotia),
580–550 BC,
The National Museum
in Warsaw

fot. I photo Muzeum
Narodowe w Warszawie

Kolekcja Schauberta obejmowała okazały zbiór 67 naczyń greckich i italskich (w tym 35 egzemplarzy w stylu czarno- i 20 w stylu czerwonofiguralnym). Jedną z najbardziej podziwianych był niewielkich rozmiarów czarnofiguralny lekyt³⁰ – dziś zaginiony, w literaturze funkcjonujący jako „Waza Schauberta”, zdobiony przedstawieniem walki Heraklesa z Hydrami (czarne figury na białozłotym tle). Rossbach twierdził, że „wśród waz jest to bez porównania najlepszy egzemplarz, opracowany i zilustrowany u Welckera i określony przez niego jako klejnot najstarszej historii sztuki”³¹. Słynny filolog i archeolog Friedrich Gottlieb Welcker (1784–1868) istotnie omówił lekyt z kolekcji Schauberta w swoim pięciotomowym dziele *Alte Denkmäler*³². W 1861 roku Clemens Konitzer poświęcił zabytkowi kilkudziesięciostronicowe opracowanie, obejmujące dokładny opis oraz porównawczą analizę jego ikonografii w kontekście innych, podobnych przedstawień na wazach greckich oraz w odniesieniu do poezji. Autor pisał: „małe naczynie, mimo że niepozorne, może mierzyć się z najważniejszymi zabytkami najstarszych waz, zarówno pod względem dbałości rysunku, ukształtowania archaicznych typów formalnych, jak i wyważonej kompozycji całości”³³.

architektonicznych pochodzące ze starożytnych Aten, a obecnie przechowywane w zbiorach UW, mimo, że nie zostały one ujęte przez Rossbacha: nr. inw.: UW-78-VIIj-7-3, UW-17, UW-10. Zob. A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 329, 336–337, kat. nr 40, 44–45, il. 43, 47–48.

³⁰ A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 46, poz. 112; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 116, poz. 5; Otto Rossbach, *Griechische Antiken des archäologischen Museums in Breslau*, Breslau 1889, s. 5–19; Maxwell George Kanowski, *The Siren's Name On a Corinthian Aryballos*, „American Journal of Archeology” 1973, no. 77/1, s. 73–74.

³¹ A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 46, poz. 142; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 116.

³² Friedrich Gottlieb Welcker, *Alte Denkmäler erklärt*, Göttingen 1851, Bd. 3, *Griechische Vasengemälde*, s. 255–267, Taf. VI.

³³ Zob. Clemens Konitzer, *Herakles und die Hydra. Beschreibung der Schaubert'schen Vase „Herakles und die Hydra“ im Königlichen Museum für Kunst und Alterthum an der Universität Breslau. Gruss zur Feier des 50jährigen Jubiläums der Universität Breslau im Namen der archäologischen Gesellschaft*, Breslau 1861.

Z licznej grupy wyrobów ceramicznych w kolekcji Schauberta do dziś udało się zidentyfikować 17 obiektów, a trzy kolejne uznać za prawdopodobnie należące do tego zbioru. Najstarszym jest terakotowy czerpak z okresu późnohelladzkiego III, wykonany prawdopodobnie na Peloponezie (il. 7)³⁴. Czerpak został uwieczniony na portrecie Schauberta autorstwa Christiana Hansena z 1834 roku³⁵, wśród obiektów przedstawionych na regale stojącym w tle. Z ceramiki korynckiej zachowało się do dzisiaj pięć niewielkich aryballosów kulistych zdobionych ornamentalnie i figuralnie (il. 8)³⁶. Większe naczynia z ciekawszą dekoracją malarską reprezentuje siedem przykładów ceramiki attyckiej ze zbiorów MNW: lekty białogruntowy z przedstawieniem siedzącej kobiety i Charona, autorstwa Malarza Tryglifu (ok. 430–420 p.n.e.)³⁷; lekty czarnofigurowy z przedstawieniem sporu o trójnog delficki (Apollo i Herakles oraz Atena i Artemida lub Leto), atrybuowany Malarzowi Haimona (490–460 p.n.e.) lub jego kręgowi (il. 9)³⁸; dwa lekty czerwonofigurowe attyckie przypisane Malarzowi Warszawskiego Lekytu

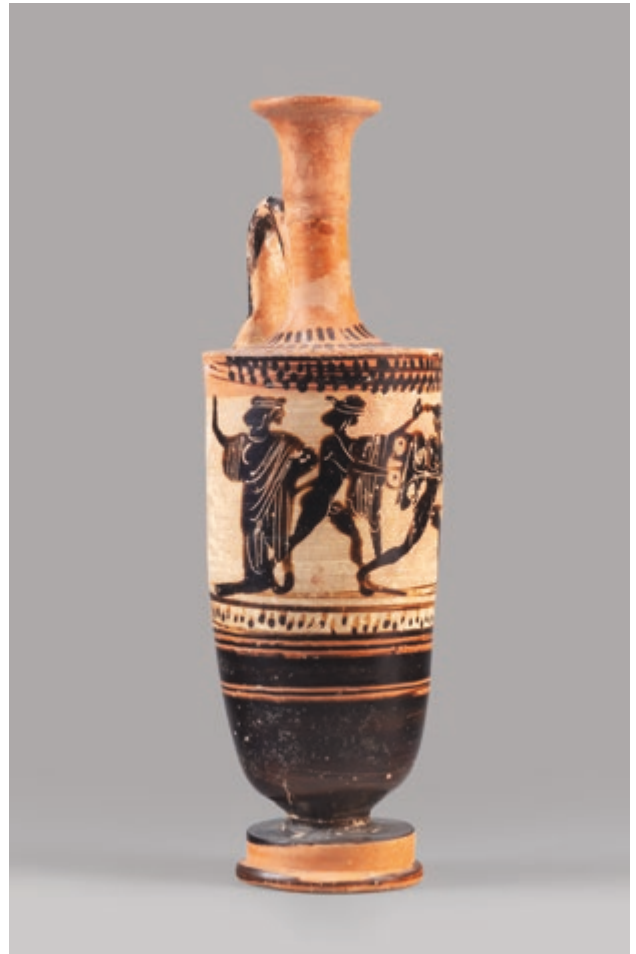
³⁴ UW, nr inw. UW-39. Zob. A. Rossbach, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 119, pkt 5, poz. 4 (jako „Schöpfkelle”); A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 249 i nn., kat. nr 15.

³⁵ The Museum of National History on Frederiksborg Castle, nr inw. A 4802.

³⁶ MNW, nr. inw.: 198026 MNW (il. 8), 198027 MNW, 198023 MNW, 198028 MNW, 198031 MNW. A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 258–264, kat. nr 16–20.

³⁷ Ateny, 430–420 p.n.e., 47,7 × 12,8 cm, MNW, nr inw. 198069 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 47, poz. 153; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 118, poz. 1; Varsovie – Musée National, t. 2, par Marie-Louise Bernhard, Varsovie 1963, s. 26, tabl. 50, 1–3, tabl. 51, 1–2, tabl. 53, 2. Corpus Vasorum Antiquorum. Pologne, fasc. 5; Martin Robertson, *The Art of Vase Painting in Classical Athens*, Cambridge 1992, s. 254; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 234, il. 2; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 250 i nn., kat. nr 25.

³⁸ Ateny (?), ok. 480 r. p.n.e., 16,3 × 5,3 cm, MNW, nr inw. 198044 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 45, poz. 129; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 117, poz. 9a; Kazimierz Michałowski, *Sztuka starożytna. Muzeum Narodowe w Warszawie*, Warszawa 1955, s. 100; Varsovie – Musée National, t. 1, par Marie-Louise Bernhard, Varsovie 1960, s. 19 i nn., tabl. 30, 3–5. Corpus Vasorum Antiquorum. Pologne, fasc. 4; *Sport i igrzyska olimpijskie w starożytności*, red. Witold Dobrowolski, kat. wyst., Muzeum Narodowe w Warszawie, 2004, Warszawa 2004, s. 93, kat. nr 48; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 265, kat. nr 21.

il. 9 | fig. 9

Krag Malarza Haimona, lekty czarnofigurowy z przedstawieniem sporu o trójnog delficki (Apollo i Herakles oraz Atena i Artemida lub Leto), Ateny (?) (Grecja), ok. 480 r. p.n.e., Muzeum Narodowe w Warszawie | Circle of the Haimon Painter, black-figure lekythos with a scene of the struggle for the Delphic Tripod (Apollo and Heracles + Athena and Artemis or Leto), Athens (?) (Greece), c. 480 BC, The National Museum in Warsaw

fot. | photo Muzeum Narodowe w Warszawie

il. 10 | fig. 10

Krąg Malarza z Al-Miny, lekty aryballosowy czerwonofigurowy, Ateny/Attyka (?) (Grecja), koniec V w. p.n.e., Muzeum Narodowe w Warszawie | Circle of the Al-Mina Painter, red-figure aryballic lekythos, Athens/Attica (?) (Greece), end 5th c. BC, The National Museum in Warsaw

fot. | photo Muzeum Narodowe w Warszawie

il. 11 | fig. 11

Lekty aryballosowy czerwonofigurowy, Apulia (Włochy), 4 ćw. IV w. p.n.e., Muzeum Narodowe w Warszawie | Red-figure aryballic lekythos, Apulia (Italy), 4th quarter 4th c. BC, The National Museum in Warsaw

fot. | photo Muzeum Narodowe w Warszawie

nr 198057: jeden zdobiony postacią młodzieńca ubranego w chlamidę, drugi – kobiety w tunice i płaszczu, niosącej kosz i paterę³⁹; lekty aryballosowy w stylu czerwonofigurowym z wizerunkiem ptaka z głową kobiecą (syreny?), atrybuowany Malarzowi Syreny⁴⁰; lekty aryballosowy w stylu czerwonofigurowym z wizerunkiem głowy kobiecej, przypisywany artyście z kręgu Malarza z Al-Miny (il. 10)⁴¹; lekty aryballosowy z dekoracją

³⁹ Ok. 460–450 r. p.n.e., wys. 22 cm, MNW, nr inw.: 198057 MNW, 198058 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 47, poz. 148–149; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 117–118, poz. 1–2; Marie-Louise Bernhard, *Wazy greckie*, Warszawa 1947, s. 3; *Varsovie – Musée National*, t. 3, par Marie-Louise Bernhard, Varsovie 1964, s. 17–18, tabl. 36, 3–4, tabl. 37, 2, tabl. 38, 1–2, tabl. 39, 1. *Corpus Vasorum Antiquorum*. Pologne, fasc. 6; *Wystawa jubileuszowa „Uniwersytet Wrocławski 1811–2011”*. Przewodnik, red. Urszula Bończuk-Dawidziuk, Wrocław 2011, s. 45, nr kat. 42 i 43 (Witold Dobrowolski, Urszula Bończuk-Dawidziuk); U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 234; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 269–273, kat. nr 22–23.

⁴⁰ Ok. poł. V w. p.n.e., wys. 8,9 cm, MNW, nr inw. 198066 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 47, poz. 151; idem, *Das Archäologische Museum...*, s. 118, poz. 3; *Varsovie – Musée National*, t. 3, op. cit., s. 19, tabl. 43, 3; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 408–409, kat. nr 24.

⁴¹ Koniec V w. p.n.e., wys. 8,8 cm, MNW, nr inw. 198065 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 47, poz. 151; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 118, poz. 3; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 279 i nn., kat. nr 26.

ornamentalną⁴². Zdaniem Agaty Kubali prawdopodobnie także dwa inne attyckie naczynia należały do kolekcji Schauberta: kyliks ze zbiorów UWr⁴³ i kotyle ze zbiorów MNW⁴⁴.

Z ceramiki południowoitalskiej z kolekcji Schauberta do dzisiaj udało się zidentyfikować cztery obiekty: dwa naczynia w MNW – lekty aryballosowy czerwonofigurowy z przedstawieniem Erosa goniącego kobietę (il. 11)⁴⁵ i dzban do czerpania i rozlewania wina (oinochoe) z przedstawieniem Erosa składającego ofiarę na ołtarzu⁴⁶ oraz dwa fragmenty dużych naczyń w zbiorach UWr – fragment krateru kielichowego (?) czerwonofigurowego zdobionego postacią ptaka i zachowanym częściowo przedstawieniem głowy mężczyzny⁴⁷ oraz fragment szyi i ramion hydrii (?) czerwonofigurowej, zdobionej palmetą, wolutą, kimationem i girlandą kwiatową⁴⁸. Kubala wskazała ponadto na pokrywkę lekanis ze zbiorów UWr, która prawdopodobnie należała do zbioru Schauberta⁴⁹.

Kolejną grupę obiektów w kolekcji stanowiły 22 gliniane lampki, spośród których niestety nie udało się do dzisiaj zidentyfikować konkretnych zachowanych zabytków. Powodem jest powtarzalność form i lakoniczność opisów tych obiektów w katalogach Rossbacha (do wyjątków należą dwie lampki z wypisanym greckim imieniem męskim ARISTIONOS)⁵⁰.

il. 12 | fig. 12

Figurka Ledy, Beocja (Grecja), 2. poł. II w. p.n.e., Muzeum Narodowe w Warszawie | Leda figurine, Boeotia (Greece), 2nd half 2nd c. BC, The National Museum in Warsaw

foto: photo Muzeum Narodowe w Warszawie

⁴² Początek IV w. p.n.e. (?), wys. 7,4 cm, MNW, nr inw. 198067 MNW. Zob. A. Rossbach, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 118, poz. 4; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 276 i nn., kat. nr 27.

⁴³ Ateny/Attyka, 1. poł. V w. p.n.e. (?), wys. 7,5 cm, UWr (brak nr inw.). Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 46, poz. 138; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 294 i nn., 421.

⁴⁴ Ateny/Attyka, 540–520 p.n.e., wys. 9 cm, MNW, nr inw. 198041 MNW. Zob. A. Rossbach, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 116, poz. 1d; Varsovie – *Musée National*, t. 1, op. cit., s. 22, tabl. 38, 4–5; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 298 i nn., 421.

⁴⁵ Apulia, ostatnia ćwierć IV w. p.n.e., wys. 23,3 cm, MNW, nr inw. 198104 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 47, poz. 143; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 118, poz. 9; Varsovie – *Musée National*, t. 5, par Marie-Louise Bernhard, Varsovie 1970, s. 16, tabl. 15, 1–5. *Corpus Vasorum Antiquorum*. Pologne, fasc. 8; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 234; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 288 i nn., kat. nr 30.

⁴⁶ Apulia, koniec IV w. p.n.e., 26,5 × 17,5 cm, MNW, nr inw. 198927 MNW. Zob. A. Rossbach, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 118, poz. 10; Varsovie – *Musée National*, t. 5, op. cit., s. 15–16, tabl. 14, 1–2; *Wystawa jubileuszowa...*, op. cit., s. 46, nr kat. 44 (Witold Dobrowolski, Urszula Bończuk-Dawidziuk); U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 234; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 287n, kat. nr 31.

⁴⁷ Apulia (?), 2. poł. IV w. p.n.e. (?), glina, 13 × 13 × 2,5 cm, brak nr inw. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 47, poz. 152; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 292–293, kat. nr 28–29.

⁴⁸ Apulia, koniec 1. poł. IV w. p.n.e., glina, 11 × 9,5 × 5 cm, brak nr inw. Zob. ibidem.

⁴⁹ Południowa Italia, IV w. p.n.e., średnica 17 cm, UWr (brak nr inw.). Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 47, poz. 145; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 118, poz. 8; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 303–304, 421–422.

⁵⁰ A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 42, poz. 65, 67; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 119, poz. 6.

il. 13 | fig. 13

Maska tragiczna, Południowa Italia, przełom IV i III w. p.n.e., Muzeum Narodowe w Warszawie | Tragic mask, Southern Italy, turn of the 3rd c. BC, The National Museum in Warsaw

fot. | photo Muzeum Narodowe w Warszawie

il. 14 | fig. 14

Figurka siedzącej małpy, Egipt, okres Nowego Państwa (ok. 1550–1069 p.n.e.), Muzeum Narodowe w Warszawie | Figurine of a seated monkey, Egypt, New Kingdom period (c. 1550–1069 BC), The National Museum in Warsaw

fot. | photo Muzeum Narodowe w Warszawie

Pokaźną grupę stanowiły 52 figurki i reliefy terakotowe. Liczne wizerunki bóstw antycznych (m.in. Afrodyty, Gaji, Demeter) – piersia, głowy i maski – częściowo wciąż posiadały wówczas ślady polichromii. Czerwień i błękit zachował się na figurce Ledy (il. 12)⁵¹, ślady czarnej polichromii widoczne były na terakotowej masce tragicznej (il. 13)⁵². Zapewne właśnie ze względu na polichromię Schaubert włączył do kolekcji figurkę siedzącej małpy (koczkodana), która przez Rossbacha została błędnie zakwalifikowana do wyrobów z terakoty. W rzeczywistości jest to egipska rzeźba w wapieniu z okresu Nowego Państwa (il. 14)⁵³. Wśród reliefów terakotowych charakterystyczne były odciski, które miały imitować dzieła z cenniejszych materiałów, wytwarzane w drewnianych

⁵¹ Beocja, 2. poł. II w. p.n.e., MNW, nr inw. 198154 MNW. Zob. idem, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 40, poz. 34; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 121, poz. 20.

⁵² Przełom IV i III w. p.n.e., warsztat południowoitalski, MNW, nr inw. 198242 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 41, poz. 50; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 120, poz. 5.

⁵³ Ok. 1550–1069 p.n.e., MNW, nr inw. 198168 MNW. Zob. idem, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 40, poz. 28; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 121, poz. 28.

formach na wyspie Melos. Dwa z nich, Helle na baranie i Głowę konia (il. 15), XIX-wieczny konserwator połączył w jeden obiekt⁵⁴. Interesującymi wyrobami są również figurka przedstawiająca kobietę niosącą przedmioty ofiarne oraz idącą obok niej świnię⁵⁵ oraz lalka o ruchomych kończynach (il. 16)⁵⁶.

Schaubert cenił także brązowe wyroby greckich rzemieślników. Ze zbioru 65 odlewów (również z innych metali) do dzisiaj zachowało się w MNW 21, m.in. niezwykle cenne podpory luster stoją-

il. 15 | fig. 15

Relief z przedstawieniem Helle na baranie (z doklejonymi głowami koni), Melos (Grecja), poł. V w. p.n.e., Muzeum Narodowe w Warszawie | Relief sculpture with the depiction of Helle on a ram (with added horse heads), Melos (Greece), mid-5th c. BC, The National Museum in Warsaw

fot. | photo Muzeum Narodowe w Warszawie

il. 16 | fig. 16

Lalka, Korynt (Grecja), ok. 500–450 r. p.n.e., Muzeum Narodowe w Warszawie | Doll, Corinth (Greece), c. 500–450 BC, The National Museum in Warsaw

fot. | photo Muzeum Narodowe w Warszawie

⁵⁴ Poł. V w. p.n.e., MNW, nr inw. 198236 MNW. Zob. idem, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 41, poz. 42 (jako Amazonka na rumaku); idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 121, poz. 23 (jako Amazonka na rumaku); O. Rossbach, *Griechische Antiken...*, op. cit., s. 20–25, tabl. 1, il. 1; Paul Jacobstahl, *Die Melischen Reliefs*, Berlin 1931, nr 5 (jako Helle na baranie), nr 50 (jako głowy koni); *Wystawa jubileuszowa...*, op. cit., s. 46, nr kat. 45 (Witold Dobrowolski, Urszula Bończuk-Dawidziuk); U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków*, op. cit., s. 235; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 308 i nn., kat. nr 33.

⁵⁵ 470–460 r. p.n.e., MNW, nr inw. 198237 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 41, poz. 43 (jako Demeter); idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 121, poz. 18. A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 311–312, nr kat. 32.

⁵⁶ Warsztat koryncki, ok. 500–450 r. p.n.e., MNW, nr inw. 198244 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 40, poz. 27; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 122, poz. 30.

il. 17 | fig. 17

Podpora lustra stojącego w kształcie kariatydy, Grecja, 550–530 r. p.n.e., Muzeum Narodowe w Warszawie
 | Caryatid-shaped standing mirror support, Greece, 550–530 BC, The National Museum in Warsaw

fot. | photo Muzeum Narodowe w Warszawie

il. 18 | fig. 18

Podpora lustra stojącego w kształcie kariatydy, Sykion (Grecja), 465–460 r. p.n.e., Muzeum Narodowe w Warszawie
 | Caryatid-shaped standing mirror support, Sicyon (Greece), 465–460 BC, The National Museum in Warsaw

fot. | photo Muzeum Narodowe w Warszawie

cych w formie kariatyd (Afrodyty?) z poł. VI⁵⁷ i poł. V w. p.n.e.⁵⁸, (il. 17, 18) oraz pokrywa greckiego lustra pudełkowego z reliefem przedstawiającym mężczyznę i kobietę – obiektowi temu poświę-

⁵⁷ MNW, nr inw. 198308 MNW. Zob. idem, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 43, poz. 81; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 124, poz. 17; O. Rossbach, *Griechische Antiken...*, op. cit., 36–40, tabl. II, nr 1; Elisabeth Franck, *Griechische Standspiegel mit menschlicher Stützfigur*, München 1925, s. 9, 19, 199, nr 1; K. Michałowski, *Sztuka starożytna...*, op. cit., s. 200, il. 137; Wanda Zdrojewska, *Fragmety greckich luster stojących w Muzeum Narodowym w Warszawie*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie” 1965, R. 9, s. 55–82, tu: 61–67, kat. nr 1, s. 62, il. 4, s. 63, il. 4b; Leonore O. Keene Congdon, *Two Bronze Mirror Caryatids in the National Museum of Warsaw*, „American Journal of Archeology” 1966, vol. 70, s. 161–165, tab. 43–44; Klaus Wallenstein, *Korintische Plastik des 7. und 6. Jahrhunderts vor Christus*, Bonn 1971, s. 77, 155, nr VII/B 17, 184; Leonore O. Keene Congdon, *Caryatid Mirrors of Ancient Greece. Technical, Stylistic, and Historical Considerations of an Archaic and Early Classical Bronze Series*, Mainz 1981, s. 135, nr 12, tabl. 8, nr 12a–b; Wystawa jubileuszowa..., op. cit., il. na s. 7; III arcydzieł z Muzeum Narodowego w Warszawie, red. Dorota Folga-Januszewska, Warszawa 2000, s. 22–23; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Zbiory dzieł sztuki...*, op. cit., il. 5 na s. 535, przypis 35 na s. 543; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 187 i nn., kat. nr 4.

⁵⁸ MNW, nr inw. 198310 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 43, poz. 82; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 124, poz. 18; O. Rossbach, *Griechische Antiken...*, op. cit., s. 124, il. nr 18; K. Michałowski, *Sztuka staro-*

cono odrębne opracowanie już w 1867 roku (il. 19)⁵⁹. W zbiorze wyróżnia się także niewielka figurka półrybiego bóstwa Trytona o demonicznym wyrazie twarzy, upodabniającym go do greckiego satyra⁶⁰. Mniejsze zabytki brązownictwa to ozdoby stojącego lustra greckiego z warsztatu korynckiego z lat 465–455 p.n.e.: dwie figurki psów⁶¹ i figurka koguta⁶², okrągłe ręczne lustro z gryfem⁶³, baza lustra stojącego w kształcie okrągłego trójnogu z nogami

żytna..., op. cit., s. 200, il. 16; W. Zdrojewska, *Fragmenty greckich luster...*, op. cit., s. 70–75, kat. nr 3, s. 72, il. 6, s. 73, il. 6b–c; L. O. Keene Congdon, *Two Bronze Mirror...*, op. cit., s. 161–165; eadem, *Caryatid mirrors...*, op. cit., s. 170–171, nr 59, tabl. 56, il. 59a–d; *Wystawa jubileuszowa...*, op. cit., s. 47, nr kat. 46 (Witold Dobrowolski, Urszula Bończuk-Dawidziuk); *III arcydzieł...*, op. cit., s. 22–23; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; eadem, M. Palica, *Zbiory dzieł sztuki...*, op. cit., przypis 35 na s. 543; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., il. 4 na s. 235; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 193 i nn., kat. nr 5.

⁵⁹ Ok. 300 r. p.n.e., MNW, nr inw. 198294 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 43–44, poz. 86; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 124, poz. 20 (jako scena zaślubin Zeusa i Hery); Richard Foerster, *Die Hochzeit des Zeus und der Hera. Relief der Schaubert'schen Sammlung in dem K. Museum für Kunst und Alterthum in Breslau*, Breslau 1867; K. Michałowski, *Sztuka starożytna...*, op. cit., s. 202; Wanda Zdrojewska, *Fragmenty luster pułkowskich w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie” 1967, R. II, s. 67–87, tu: 76–80, s. 77, kat. nr 3; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 235; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 214 i nn., kat. nr 10.

⁶⁰ I ćwierć V w. p.n.e., MNW, nr inw. 198311 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 45, poz. 117 (jako delfin z ludzką głową); idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 124, poz. 26; O. Rossbach, *Griechische Antiken...*, op. cit., s. 40–42, tabl. 2, il. 2; K. Michałowski, *Sztuka starożytna...*, op. cit., s. 230; Witold Dobrowolski, *Mity morskie antyku*, Warszawa 1987, s. 375–380; *Wystawa jubileuszowa...*, op. cit., s. 47, nr kat. 47 (Witold Dobrowolski, Urszula Bończuk-Dawidziuk); W. Dobrowolski, *Figurka Trytona...*, op. cit., s. 65–82; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Zbiory dzieł sztuki...*, op. cit., przyp. 35, s. 543; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 235; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 210 i nn., kat. nr 2.

⁶¹ MNW, nr inw.: 198355 MNW i 198356 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 44, poz. 95; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 125, poz. 29; W. Zdrojewska, *Fragmenty greckich luster...*, op. cit., s. 79–80, kat. nr 4b–c, s. 77, il. 7; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 235; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 204 i nn., kat. nr 7–8.

⁶² MNW, nr inw. 198354 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 44, poz. 96; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 124, poz. 28; W. Zdrojewska, *Fragmenty greckich luster...*, op. cit., s. 75–78, kat. nr 4a, s. 77, il. 7; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 235; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 201 i nn., kat. nr 6.

⁶³ Prawdopodobnie wyrób koryncki, kon. VI w. p.n.e., MNW, nr inw. 198287 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 43, poz. 83; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 124, poz. 15; K. Michałowski, *Sztuka starożytna...*, op. cit., s. 230; W. Zdrojewska, *Fragmenty greckich luster...*, op. cit., s. 57, il. 1; eadem, *Lustra ręczne w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie” 1970, R. 14, s. 149–160, tu: 151–153, s. 152, il. 1; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 235; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 182 i nn., kat. nr 3.

il. 19 | fig. 19

Pokrywa lustra pułkowskiego z przedstawieniem pary kochanków, Korynt (Grecja), ok. 300 p.n.e., Muzeum Narodowe w Warszawie | Box mirror cover with the depiction of a pair of lovers, Corinth (Greece), c. 300 BC, The National Museum in Warsaw

fot. | photo Muzeum Narodowe w Warszawie

il. 20 | fig. 20

Głowa barana, Grecja, Muzeum Narodowe w Warszawie | Ram's head, Greece, The National Museum in Warsaw

fot. | photo Muzeum Narodowe w Warszawie

il. 21 | fig. 21

Talerz, Peloponez(?) (Grecja), odkryty w Delfach, okres wczesnoarchaiczny, Muzeum Narodowe w Warszawie | Platter, Peloponnese (?) (Greece), discovered at Delphi, Early Archaic period, The National Museum in Warsaw

fot. | photo Muzeum Narodowe w Warszawie

gryfa⁶⁴, rzymska podstawka w kształcie nogi koguta lub orła (aplika mebla?)⁶⁵, etruski uchwyt naczynia (situli) w kształcie figury Sylena⁶⁶, główka w czapce frygijskiej wykonana w warsztacie rzymskim⁶⁷ oraz fragment okucia zamka (górna część) zdobiony figurką leżącego lwa⁶⁸. Ponadto uskrzydłona figura z naczyniem na głowie, która pod względem stylistycznym przypomina wyroby koptyjskie (i prawdopodobnie dlatego została włączona do zbioru), niegdyś datowana na okres bizantyjski, a obecnie uważana za nowożytną⁶⁹.

⁶⁴ Peloponez, 465–450 r. p.n.e., MNW, nr inw. 198315 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 44, poz. 93; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 123, poz. 4; W. Zdrojewska, *Fragmenty greckich luster...*, op. cit., s. 78–79, kat. nr 5, s. 77, il. 8; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 235; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 209 i nn., kat. nr 9.

⁶⁵ Prawdopodobnie okres Trajana, MNW, nr inw. 198364 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 44, poz. 94; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 125, poz. 33; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 235; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 238 i nn., kat. nr 13.

⁶⁶ I poł. V w. p.n.e., MNW, nr inw. 198309 MNW. Zob. A. Rossbach, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 125, poz. 34; O. Rossbach, *Griechische Antiken...*, op. cit., s. 42–43, tabl. 2, il. 3; K. Michałowski, *Sztuka starożytna...*, op. cit., s. 230; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 235; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 233 i nn., kat. nr 11.

⁶⁷ I. poł. III w., MNW, nr inw. 198345 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 44, poz. 103; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 124, poz. 22.

⁶⁸ Prawdopodobnie wyrób rzymski, MNW, nr inw. 198363 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 44, poz. 98; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 125, poz. 31.

⁶⁹ Grecja, XVIII w. (?), MNW, nr inw. 198347 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 44, poz. 108; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 125, poz. 37; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 235; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 345–346, kat. nr 53.

Interesująca jest odlana z ołowiu grecka głowa barana, jej poziom artystyczny Rossbach ocenił wysoko (il. 20)⁷⁰, a także dwa odważniki w kształcie astragalu, jeden mniejszy mosiężny, dekorowany bukranionem⁷¹ i drugi – brązowy, większy, z wypisanym greckim słowem *DIOS*⁷². Spośród pięciu ołowianych pocisków procy wymienionych przez Rossbacha w katalogach, tylko jeden został dokładniej opisany i tym samym możliwy do identyfikacji w MNW. Rossbach opisał go jako „większy”, z napisem greckim *DEXAI*, z symbolem skorpiona na tylnej stronie – do tego opisu pasuje pocisk wielkości 3,2 cm⁷³. Obiektem do weryfikacji jest niewielki stożek z okrągłą pieczęcią z popiersiem Ateny⁷⁴, potencjalnie tożsamy z „małą pieczęcią” dekorowaną wizerunkiem przypominającym głowę Pallas-Ateny, opisaną w katalogach Rossbacha⁷⁵. Okazałym brązem jest z kolei okrągły płaski talerz z uniesionym rantem i uchwytyami zakończonymi głowami węży, datowany na okres wczesnoarchaiczny (il. 21)⁷⁶.

Ostatnim brązowym wyrobem rzemieślniczym zidentyfikowanym współcześnie jako pochodzący z kolekcji Schauberta jest hełm w starszej, tzw. korynckiej formie (typ Myros), wykuty w ostatniej ćwierci VII w. p.n.e., prawdopodobnie na Peloponezie (il. 22)⁷⁷. Zabytek – jako jeden z niewielu – ma

il. 22 | fig. 22

Hełm koryncki,
Peloponez (?) (Grecja),
odkryty w Mykenach,
4 ćwierć VII w. p.n.e.,
Muzeum Narodowe
w Warszawie
| Corinthian helmet,
Peloponnese (?)
(Greece), discovered
at Mycenae, 4th quarter
7th c. BC, The National
Museum in Warsaw

fot. | photo Muzeum
Narodowe w Warszawie

⁷⁰ MNW, nr inw. 198321 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 45, poz. 120; idem, *Das Archäologische Museum...*, s. 125, poz. 35.

⁷¹ MNW, nr inw. 198382 MNW. Zob. idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 124, poz. 13.

⁷² Olimpia, V w. p.n.e., MNW, nr inw. 198383 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 44, poz. 101; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 124, poz. 13; Wanda Zdrojewska, *Greckie odważniki*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie” 1982, R. 26, s. 155–168, tu: 161–165, s. 161, il. 5.

⁷³ MNW, nr inw. 198385 MNW. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 44, poz. 88; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 123, poz. 8.

⁷⁴ 3,7 × 4,7 cm, MNW, nr inw. 198273 MNW.

⁷⁵ Idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 123, poz. 6.

⁷⁶ MNW, nr inw. 198282 MNW. Zob. idem, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 43, poz. 80; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 123, poz. 2; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 235; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 231–233, kat. nr 12.

⁷⁷ MNW, nr inw. 198283 MNW. W katalogu Rossbacha widnieje informacja podana za Otto Schaubertem, że hełm

il. 23 | fig. 23

Plinta z fragmentem rzeźby (stopy i pień drzewa), okres rzymski, II w. n.e. (?), Uniwersytet Wrocławski | Plinth with a fragment of a sculpture (feet and a tree trunk), Roman period, 2nd c. AD (?), University of Wrocław

fol. | photo Wojciech Małkiewicz

udokumentowaną historię powojenną: został przewieziony ze składnicy w Ząbkowicach Śląskich do Warszawy transportem z dnia 27 lutego 1946 roku⁷⁸. Można uznać, że w tym samym czasie, być może nawet tym samym transportem, przewieziono do Warszawy również inne przedmioty z kolekcji Schauberta. Hełm, jako jeden z najcenniejszych zabytków starożytnych, był publikowany w muzealnych przewodnikach, katalogach i sprawozdaniach⁷⁹.

Do Wrocławia trafiły także mniejsze grupy obiektów. Spośród ośmiu małych rzeźb marmurowych i 13 szlifowanych kawałków marmuru została zidentyfikowana jedynie marmurowa

znaleziono w Mykenach. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 44, poz. 90; idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 123, poz. 1; U. Bończuk-Dawidziuk, *Eduard Schaubert...*, op. cit., s. 330; U. Bończuk-Dawidziuk, M. Palica, *Kolekcja zabytków...*, op. cit., s. 235; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 223–231, kat. nr 1.

⁷⁸ Nr wagonu 8943, nr skrzyni 70, sygn. A.J. XIII K.M. 305, którą wypakowano w kwietniu tego samego roku, nr rew. 14376-2/14376 – zob. dokumentacja archiwalna MNW.

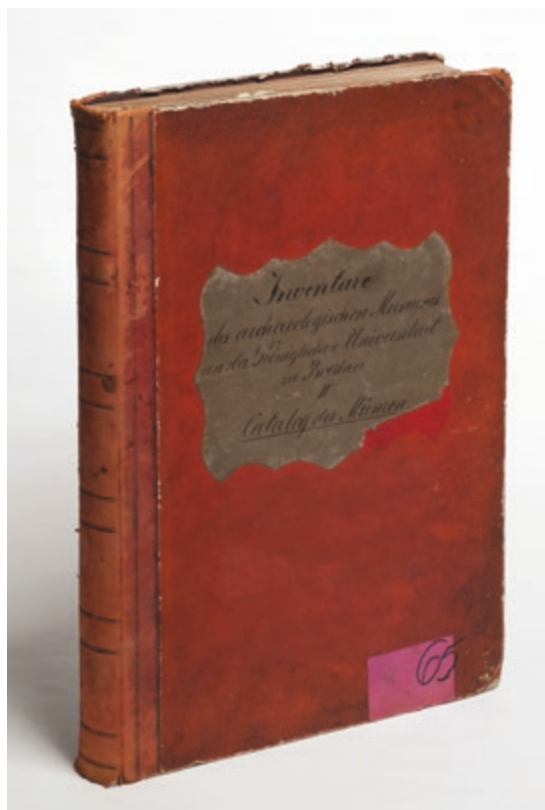
⁷⁹ Kazimierz Michałowski, *Zbiory sztuki starożytnej. Przewodnik. Muzeum Narodowe w Warszawie*, Warszawa 1949, s. 69; idem, *Sztuka starożytna. Muzeum Narodowe w Warszawie*, Warszawa 1955, s. 200, il. 17; idem, *Badania naukowe nad starożytnością w Muzeum Narodowym w latach 1946–1961*, „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie” 1962, R. 6, s. 133–164, tu: s. 146, il. 15; Krzysztof M. Ciałowicz, *Casques corinthiens dans les collection polonaises*, „Études et Travaux” 1983, no 13, s. 48–50, il. 1–2.

plinta rzeźby figuralnej z zachowanymi męskimi stopami, fragmentem drzewa i węża, datowana na okres rzymski⁸⁰ (il. 23). Dawniej stanowiła cenny obiekt do badań ze względu na zatopiony w marmurze kawałek metalu.

Za zaginiony uważa się obecnie również zbiór gemm (54 archaiczne, w tym 7 z kamieni szlachetnych, a także 15 gemm nieantycznych, które zostały opisane w 1883 roku)⁸¹ oraz najliczniejszy zbiór w kolekcji Schauberta – monety. Kolekcja monet była zróżnicowana pod względem czasu powstania na ogół dobrze zachowanych obiektów oraz miejsca ich pochodzenia (z różnych ośrodków menniczych), dzięki czemu pretendowała do miana samodzielnego narzędzia dydaktycznego z zakresu greckiej numizmatyki. Zbiór został skatalogowany w 1868 roku przez słynnego numizmatyka Juliusa Friedländera (1813–1884), dyrektora królewskiego gabinetu numizmatycznego w Berlinie. Zachowany do dzisiaj rękopis opatrzonej jest komentarzem historycznym Rossbacha (il. 24)⁸². Wynika z niego, że kolekcja obejmowała 1437 monet: greckich (aż 1255), rzymskich i bizantyńskich.

Oprócz dzieł oryginalnych Schaubert gromadził także odlewy gipsowe zabytków, w tym kopie rzeźb⁸³, monet, i „pewną liczbę” odcisków pieczętnych. Spis kolekcji zamykały tzw. *miscellanea* (7 pozycji katalogowych)⁸⁴.

Eduard Schaubert po śmierci długo pozostawał zapomnianym architektem, badaczem i kolekcjonerem. Z pewnością przyczynił się do tego jego skromny dorobek wydawniczy. Za życia publikował niewiele, czasem we współpracy z innymi lub za pośrednictwem przyjaciół⁸⁵. Także jego kolekcja nie była początkowo we Wrocławiu znana i to prawdopodobnie

il. 24 | fig. 24

„Inventare des archäologischen Museums an die Königlichen Universität zu Breslau / II. Catalog der Münzen”, rękopiśmienny katalog monet Muzeum Archeologicznego przy Królewskim Uniwersytecie we Wrocławiu z 1872, Muzeum Archeologiczne Oddział Muzeum Miejskiego we Wrocławiu | *Inventare des archäologischen Museums an die Königlichen Universität zu Breslau / II. Catalog der Münzen*, handwritten catalogue of the coin collection of the Archaeological Museum at the Royal University of Wrocław, 1872, The Archaeological Museum, Branch of the City Museum of Wrocław

fot. | photo Tomasz Gąsior

⁸⁰ II w. n.e., 11 × 16,4 × 10,4 cm, UW, nr inw. UW-45. Zob. A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 42, poz. 70; idem, *Das Archäologische Museum...*, s. 122, poz. 1; A. Kubala, *Filhellenizm...*, op. cit., s. 243–247, kat. nr 52.

⁸¹ Otto Rossbach, *Griechische Gemmen ältester Technik*, „Archäologische Zeitung” 1883, Bd. 41, s. 313–347.

⁸² Urszula Bończuk-Dawidziuk, *Rękopis katalogu monet Muzeum Archeologicznego przy Królewskim Uniwersytecie we Wrocławiu z roku 1872*, „Silesia Antiqua” 2011, nr 47, s. 287–298.

⁸³ A. Rossbach, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 13–14, poz. 45–47, s. 24, poz. 99, s. 44, poz. 156, s. 84–85, poz. 259, s. 108, poz. 391, 394.

⁸⁴ Idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit., s. 126.

⁸⁵ Oprócz wspomnianej książki wydanej wraz z Rossem i Hansenem, Schaubert opublikował dwa artykuły: *Neues aus Griechenland*, „Museum. Blätter für bildende Kunst” 1833, Bd. 1, Nr. 30, s. 237–238; idem, *Nachrichten. Athen*, „Museum. Blätter für bildende Kunst” 1834, Bd. 2, Nr. 18, s. 144.

na życzenie samego kolekcjonera, który hołdując ideom filhelleńskim skłonny był raczej do kontemplacji oryginalnych śladów starożytnej cywilizacji w domowym zaciszu niż wśród publiczności. Wskazuje na to fakt, że dopiero od lat sześćdziesiątych XIX wieku, gdy kolekcja trafiła do Muzeum Archeologicznego przy Uniwersytecie we Wrocławiu, dostrzeżono spuściznę Schauberta, czego wynikiem było kilka publikacji na temat wybranych zabytków antycznych oraz zbioru dokumentów⁸⁶. Opracowania te inicjował Rossbach, ówczesny dyrektor muzeum, który widział potencjał naukowy w kolekcji, która choć niejednorodna, zawierała zabytki unikatowe lub wysokiej klasy artystycznej. Ta niejednorodność stanowi cechę charakterystyczną kolekcji filhelleńskich, tj. gromadzonych przez miłośników starożytnej Grecji. Mimo że w Europie było ich wiele, we Wrocławiu zbiór należał do absolutnie wyjątkowych – nikt inny nie posiadał tylu przedmiotów związanych z kulturą starożytnej Grecji. Dlatego, gdy kolekcja starożytności Eduarda Schauberta trafiła do zbiorów muzeum przy uniwersytecie, miała istotne znaczenie w budowaniu pozycji tej placówki naukowo-dydaktycznej w środowisku lokalnym. Pod względem artystycznym i historycznym wyraźnie przewyższała zgromadzone tam dotąd obiekty, obejmowała bowiem przede wszystkim oryginały, podczas gdy muzeum uniwersyteckie szczytiło się w tym czasie jedną z najlepszych niemieckich kolekcji kopii rzeźb antycznych. W 1861 roku posiadało 337 odlewów gipsowych, brązowych i metalowych, wykonanych według oryginalnych rzeźb greckich, rzymskich i orientalnych przechowywanych w muzeach europejskich, m.in. w Berlinie, Dreźnie, Paryżu, Wiedniu, Rzymie, Neapolu, Florencji⁸⁷. Do 1877 roku pozyskano kolejne 102 kopie⁸⁸. Kolekcja Schauberta obejmowała natomiast oryginały pochodzące bezpośrednio z Grecji. Była przechowywana w Muzeum Archeologicznym przy Uniwersytecie we Wrocławiu (przeniesionym w 1934 roku do budynku przy Kaiserin-Augusta-Platz, obecnie pl. Polski 3/4) do czasów II wojny światowej. Podczas działań wojennych została ewakuowana do jednej ze składnic muzealnych na Dolnym Śląsku. Budynek muzealny spłonął na Wielkanoc 1945 roku, podczas oblężenia miasta, a po wojnie muzeum uniwersyteckie nie zostało reaktywowane. W 1946 roku niektóre zabytki z kolekcji Schauberta przewieziono ze składnic do MNW, inne zasiliły zaplecze dydaktyczne Katedry Archeologii Klasycznej UW. Los pozostałej części spuścizny po architekcie pozostaje nieznany.

⁸⁶ Zob. C. Konitzer, op. cit.; Foerster, *Die Hochzeit des Zeus...*, op. cit.; F. Koepp, op. cit.

⁸⁷ A. Rossbach, *Verzeichniss...*, op. cit., s. 4–38.

⁸⁸ Zob. idem, *Das Archäologische Museum...*, op. cit.